

ПОСІБНИК ІЗ
ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ
РАЗОМ ДО ЗМІН

ЧЕРКАСИ, 2024

Цей посібник створено у межах проекту «Громадська участь в Україні: розвиваємо локальну експертизу», який втілює ГО «Горизонт змін» за грантової підтримки проекту Ради Європи: громадська участь «Зміцнення стійкості демократичних процесів через громадську участь під час війни та в післявоєнний період», що впроваджується Офісом Ради Європи в Україні в рамках ухваленого Плану дій для України «Стійкість, відновлення і відбудова» на 2023-2026 рр.

З М І С Т

ВСТУП	04
--------------	-----------

РОЗДІЛ 1. КОМУ Й НАВІЩО ПОТРІБЕН ПАРТИСИПАТИВНИЙ (УЧАСНИЦЬКИЙ) ПІДХІД ДО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ?	06
---	-----------

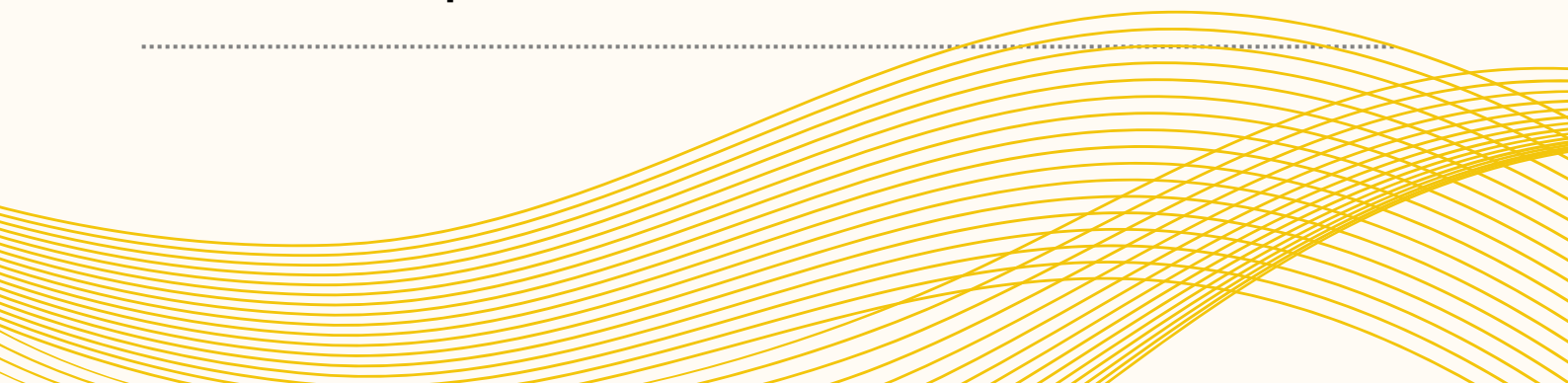
РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ	11
--	-----------

- 2.1. Перша сходинка участі: інформування
 - 2.2. Друга сходинка участі: консультування
 - 2.3. Третя сходинка участі: спільне ухвалення рішень
 - 2.4. Четверта сходинка участі: делегування повноважень
-

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ	43
------------------------	-----------

ДЖЕРЕЛА ТА РЕКОМЕНДОВАНІ МАТЕРІАЛИ	44
---	-----------

ДОДАТОК “МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ”	46
---	-----------

ВСТУП

Далекого 2016 року в складі чималої черкаської делегації до польських громад у рамках проєкту «Активні Громадські Ради II: підтримка співпраці громадського суспільства з місцевим управлінням і державною адміністрацією в Україні» ми познайомилися з партисипативним підходом. Тоді для нас стало одкровенням, що як у великій Варшаві, так і в маленьких громадах працюють спеціально навчені люди, завдання яких – залучити звичайних мешканців до спільної діяльності на благо громади. І йшлося не про звичні нам “суботники” – добровільно-примусове прибирання територій. А про десятки різних можливостей: створення дорадчих органів, розподіл місцевих бюджетів, фінансування різноманітних ініціатив від мешканців тощо. Від вибору кольору фарби для лавочок у парку і до планування річної роботи муніципалітетів – усе це, як виявилось, можна і треба робити разом із мешканцями громад. Бо саме тоді громада стає міцнішою, дружнішою і активніше розвивається.

Повернулися ми дуже натхненні й почали не лише досліджувати це питання в Україні, але й активно просувати партисипативні підходи в черкаських громадах. Відтоді наша країна теж суттєво просунулася в питаннях залучення людей до ухвалення рішень. У нас накопичився чималий досвід (як позитивний, так і негативний) запровадження інструментів участі громадян в ухваленні рішень. Ми любіювали прийняття “Положення про публічні консультації” в Черкасах і організували “громадську кав’ярню” в селі Руська Поляна, допомагали адвокатувати “громадський бюджет” у Чигирині і фасилітувати “світове кафе” на 150 осіб для створення Стратегії громади.

ВСТУП

А ще багато їздили по всій Україні й натхненно вчили громадських активістів, депутатів місцевих рад, представників різних соціальних груп основ цього підходу, попутно колекціонуючи їхні живі кейси.

Тож було б зовсім неправильним не зберегти весь цей масив знань і не спробувати передати його іншим. Таким чином і народилося це видання – методичний посібник із партисипації. Звісно, ми не відкриваємо Америку – такі збірки вже існують. І тут ми можемо відзначити “Абетку громадянської участі” від ГМ “Опора”, “Радимось з громадою” від Програми DOBRE, “Інструменти громадянської участі” Центру досліджень регіональної безпеки Сумського державного університету та інші видання. Але уважно вивчивши матеріали, ми все ж ризикнемо стверджувати, що наш посібник посяде гідне місце на “полиці партисипації” уявної громадянської бібліотеки. По-перше, це спроба повного опису всіх рівнів участі, заснована на авторській методиці викладання, що її розробили наші тренерки. І ми не просто розповідатимемо “як має бути”, тут є багато кейсів із нашого особистого досвіду роботи. Також ми розраховуємо, що посібник буде цікавим і корисним тим, хто робить перші кроки в застосуванні партисипативного підходу в своїй громаді або сфері, будь то представник/ця місцевої влади чи громадянської організації. Окрім того, ми дуже старалися зробити видання максимально корисним: тут ви знайдете не лише докладні описи багатьох інструментів, але й поради, як їх застосовувати й до яких ситуацій та які ризики можуть підстерігати вас на цьому шляху.

Головні запитання, на які ми хочемо дати відповідь у цьому посібнику:

- чому партисипативний підхід до управління – це важливо і вигідно всім;
- які рівні залучення існують та чому в партисипації важлива системність;
- які треба застосовувати інструменти та методи громадянської участі, аби це було справді ефективно.

Тож запрошуємо вас у цю захопливу подорож у світ громадянської залученості до розвитку своєї громади та країни. Пристібайте паски, інколи може бути турбулентність!

РОЗДІЛ 1. КОМУ Й НАВІЩО ПОТРІБЕН ПАРТИСИПАТИВНИЙ (УЧАСНИЦЬКИЙ) ПІДХІД ДО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ?

Україна визначає себе демократичною державою. Але більшості наших громадян знайома електоральна демократія: ми ходимо на вибори, аби делегувати обраним особам право керувати (державою чи громадою). Між виборами не особливо цікавимося, що саме ці обрані зі своїм правом власне роблять. Більше критикуємо їх за ухвалені рішення, аніж намагаємося допомогти. Та набагато ефективнішою, як показує світова практика, є партисипативна, або учасницька демократія, яка передбачає активну участь громадян в обговоренні, розробці та ухваленні рішень. Комуś це здається зайвим і навіть дивним: якщо ми обрали депутатів, мера, президента, навіщо нам ще й витратити час, розбираючись в окремих питаннях? Чи не є це подвійним навантаженням і навіть перекладанням роботи й відповідальності на інших?

Ясніше стане на прикладі. Уявімо, що ви маєте великий будинок, який треба ремонтувати. Обсяг робіт – великий, ваш час – обмежений, тож ви наймаєте собі прораба. Ця людина береться відремонтувати будинок за ваші кошти, усю роботу бере на себе й обіцяє, що результат вам сподобається. Ви віддаєте прорабу свої гроші і з легким серцем їдете у відпустку або займаєтеся іншими справами. А повернувшись, хапаєтеся за голову: сантехніка неякісна, у зачинені вікна завиває вітер, інтер'єр у стилі “пізнього пшонки”, ще й прораб каже, що трохи не вклався в бюджет і ви винні йому ще 10%. Як вам таке? Важко уявити, що ви могли б так учинити в реальному житті: не затвердити візуальний проєкт інтер'єру, не перевірити кошториси, не обрати власноруч шпалери чи сантехніку.

РОЗДІЛ 1. КОМУ Й НАВІЩО ПОТРІБЕН ПАРТИСИПАТИВНИЙ (УЧАСНИЦЬКИЙ) ПІДХІД ДО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ?

Адже це ваш будинок і ваші гроші, ви цінуєте й те, й інше, тому навряд чи віддали б усе на відкуп майже незнайомій людині, яка просто вам щось пообіцяла.

Якщо перекласти цей приклад на, скажімо, управління громадою, тоді стає вже зрозуміліше: ми обираємо людей, які керуватимуть нашим містом чи селом за наші податки (бюджет) і хочемо, аби ті зробили все якісно й добре, при цьому не надто прагнемодолучатися до розробки конкретних рішень, які їм доводиться ухвалювати. І цим ми створюємо сприятливі можливості для неякісних та/або корупційних рішень. Саме партисипативний підхід дає можливість не раз на чотири або п'ять років міняти прорабів, а щодня контролювати й допомагати обраним, аби життя та розвиток громади (тобто наш ремонт) відбувалися так, як ми б того хотіли.

Звісно, інші підходи до управління також можливі.

“Бюрократичний” підхід, коли всі рішення визначені відповідними нормами, документами та інструкціями, їх ухвалюють лише посадові особи в суворій ієрархії, корисний нам, коли йдеться про складні технічні й вузькоспеціальні питання. Однак він досить повільний і дорогий, не дає простору для інновацій. Він складний і негнучким, тож у питаннях розвитку та під час викликів не буде ефективним.

“Комерційний” підхід, навпаки, фокусується на швидкості та дешевизні, на вигоді для тих, хто ухвалює рішення. І у кризові моменти, коли треба вирішити проблему тут і зараз, такий підхід, імовірно, буде корисним. Але саме він призведе до хибних та неякісних, часто навіть корупційних рішень.

Варто зазначити, що і в **учасницького підходу** є свої плюси та мінуси, і їх варто знати й розуміти.

РОЗДІЛ 1. КОМУ Й НАВІЩО ПОТРІБЕН ПАРТИСИПАТИВНИЙ (УЧАСНИЦЬКИЙ) ПІДХІД ДО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ?

Переваги та виклики учасницького підходу

Партисипативні практики корисні для громадян, оскільки в такий спосіб вони можуть:

- заявити владі про свої інтереси та потреби;
- запропонувати краще вирішення певних проблем;
- зупинити рішення, які матимуть для жителів громади негативні наслідки;
- покращувати життя в громаді/країні;
- самореалізовуватися та проявляти свої лідерські якості;
- учитися гуртувати навколо себе інших людей;
- тренувати власні навички діалогу, аргументації, переконання інших;
- розвинути власні громадянські компетенції;
- зменшити рівень корупції у громаді/країні.

Але не потрібно забувати, що участь в ухваленні рішень це:

- витрати часу та зусиль;
- не завжди отримання бажаного результату;
- конфліктні ситуації (як між владою та громадянами, так і між мешканцями);
- взяття на себе додаткової відповідальності.

Для представників влади в залученні мешканців можуть бути свої мінуси:

- витрати часу і зусиль на застосування інструментів;
- труднощі з залученням різних соціальних груп і в достатній кількості;
- додаткові фінансові витрати на організацію процесу;
- привернення загостреної уваги до своєї діяльності (і не лише конструктивних членів суспільства);
- певною мірою створення умов для проявлення інших лідерів, які зрештою можуть стати конкурентами.

Однак переваг, на нашу думку, незрівнянно більше, адже в такий спосіб влада:

- позбавляє себе підозр у непрозорих намірах і формує довіру до себе;
- підвищує знання учасників про проблеми й обмеження, з якими їм доводиться працювати (а люди часто цього не знають);
- заручається підтримкою активних громадян;
- ділить із громадою відповідальність за ухвалені рішення;
- може залучати додатковий ресурс (інтелектуальний, робочий і навіть фінансовий) від жителів громади;

РОЗДІЛ 1. КОМУ Й НАВІЩО ПОТРІБЕН ПАРТИЦИПАТИВНИЙ (УЧАСНИЦЬКИЙ) ПІДХІД ДО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ?

- завжди тримає руку на пульсі громадських настроїв і перебуває в гарних стосунках із лідерами думок (зрештою, може долучати їх до своєї команди);
- має вигляд бажаного партнера для отримання міжнародної фінансової допомоги від донорів.

Актуальний виклик для громад – застосування окремих інструментів участі під час війни. Так, мирні збори, мітинги, походи й демонстрації, інші масові заходи в умовах воєнного стану повністю не заборонили, однак їх можуть забороняти чи обмежувати військові адміністрації відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

НАПРИКЛАД: У КИЇВСЬКІЙ, КІРОВОГРАДСЬКІЙ, ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ТА ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ ОРГАНІЗАЦІЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ВИМАГАЄ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ПОПЕРЕДНЬОГО ПОГОДЖЕННЯ З ВІДПОВІДНИМИ ОРГАНАМИ ([ДЕТАЛЬНІШЕ МОЖНА ПОЧИТАТИ ТУТ](#)).

Також у багатьох громадах було фактично призупинено використання деяких інструментів участі (наприклад, частина громад припинила фінансування конкурсів громадських проєктів або бюджетів участі).

Діє і обмеження на доступ до публічної інформації в громадах, а це, погодьтеся, суттєво впливає на рівень залученості. Адже чого ми не знаємо, тим ми й не цікавимося. Відповідно до Постанови КМУ ще від 12.03.2022 року №263, органам місцевого самоврядування було рекомендовано зупиняти, обмежувати роботу інформаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів. Як результат – в одних громадах повністю закрили всю інформацію на сайтах, в інших – частково, керуючись власним баченням того, яку інформацію ворог може використати у своїх цілях. Водночас, [як свідчить опитування](#), проведене Шведсько-українським проєктом PROSTO «Підтримка доступності послуг в Україні» спільно з Всеукраїнською асоціацією ОТГ, починаючи з літа 2022 року місцеві ради, які обмежили доступ до інформації, почали частково відновлювати його на своїх сайтах та офіційних сторінках у соціальних мережах.

РОЗДІЛ 1. КОМУ Й НАВІЩО ПОТРІБЕН ПАРТИСИПАТИВНИЙ (УЧАСНИЦЬКИЙ) ПІДХІД ДО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ?

Адже це ваш будинок і ваші гроші, ви цінуєте й те, й інше, тому навряд чи віддали б усе на відкуп майже незнайомій людині, яка просто вам щось пообіцяла.

ПІДСУМУЄМО: ЗАСТОСОВУВАТИ ПАРТИСИПАТИВНІ ПІДХОДИ ТАМ, ДЕ ЦЕ МОЖЛИВО Й ДОЦІЛЬНО, СПРАВДІ ВАЖЛИВО І ПОТРІБНО. АДЖЕ САМЕ ЦЕЙ ПРОЦЕС ДОЗВОЛЯЄ РОЗБУДОВУВАТИ ДОВІРУ Й ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ У ГРОМАДІ ЧИ КРАЇНІ. А “РЕМОНТ” ЗРОБИТЬ БІЛЬШЕ ЯКІСНИМ ТА ТАКИМ, ЩО ПРИНЕСЕ ЗАДОВОЛЕННЯ ТИМ, ХТО ЖИТИМЕ У ЦЬОМУ ДОМІ.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ

Громадська участь – велике розмаїття інструментів та методів, які допомагають жителям громади долучатися до ухвалення рішень і визначати напрямки розвитку громади. І є багато підходів до того, як усе це можна систематизувати.

Один із наочних підходів – то “Драбина громадської участі”, яку ще далекого 1969 року придумала американська дослідниця Шеррі Арнштайн. Вона визначила **8 сходинок**, на яких влада може залучати громадянське суспільство до питань планування та управління. Що вища сходинка драбини – то глибше і реальніше залучення мешканців громади до ухвалення рішень із певних питань.

Ми використовуємо на практиці дещо спрощений підхід до “будівництва” драбини громадської участі і пропонуємо користуватися “драбиною”, в якій є 4 головні сходинки (рухаємося від нижчої до верхньої):

- інформування;
- консультування;
- спільне ухвалення рішень;
- делегування повноважень.

Ми подивимося на кожну з цих сходинок у наступних розділах, а поки що підкреслимо: налагодження процесів залучення в громаді вимагає терпіння, поступових та послідовних дій та включеності й активності від обох сторін. Тобто – знання правил безпечного пересування драбиною:

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ

- 1. Перші сходинки мають бути міцними та надійними.** Не маючи міцної основи на рівні інформування та консультування, впровадження інструментів вищого рівня навряд чи буде вдалим – люди просто не надто довірятимуть владі, аби щось робити спільно. Якісне інформування – то база для хорошого старту.
- 2. Не варто “стрибати через сходинку”.** Кожен рівень додає мешканцям громади не тільки більше можливостей, але й відповідальності. Кожна наступна сходинка вимагає більшої довіри – не варто шокувати громаду різкими стрибками, варто поступово розбудовувати стосунки з громадою.
- 3. Кожна наступна сходинка залучає меншу частину людей.** Не варто очікувати, аби всі мешканці громади були активними і масово включалися на всіх рівнях. Що більше ресурсів, відповідальності, довіри потребуватиме сходинка – то менше буде людей, готових такою можливістю скористатись, і це природно.

Якщо в громаді не поширені практики участі (“драбина” хитка, неякісна і зроблена нашвидкуруч) – там найчастіше панує недовіра, конфлікти, агресія. Бо мешканці думають, що влада корумпована та не бажає чути своїх громадян, тож і не висловлює жодних конструктивних порад, але щедро критикує. Влада ж думає, що мешканці пасивні, їм нічого не цікаво, та й узагалі вони не цінують роботи влади.

Коли ж громада починає працювати над упровадженням рівнів партисипації – “сходинок” – послідовно й розумно “майструє” драбину участі, інвестує в це свій час та інші ресурси – то напруга у взаєминах влада-мешканці поступово спадає. А від конфліктів у громаді переходять до партнерської співпраці та розвитку.

2.1. ПЕРША СХОДИНКА УЧАСТІ: ІНФОРМУВАННЯ

Від влади – громаді

Найнижчий, базовий рівень громадської участі – це інформування. На цьому рівні представники влади або її окремі органи надають громадянам інформацію про те,

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ПЕРША СХОДИНКА: ІНФОРМУВАННЯ

що вони роблять, які рішення ухвалюють, хто відповідає за ухвалення рішення, чому воно саме таке або чому його реалізація відбувається саме в такий спосіб. Частково оприлюднювати інформацію, або надавати її у відповідь на запити вимагає законодавство (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про доступ до публічної інформації», Бюджетний кодекс України). Але формального виконання норм законодавства замало, якщо влада не розуміє головного: сенс інформування – в тому, щоб стати для громадян важливим, вчасним і достовірним джерелом інформації.

Чому це важливо? Бо інформаційний простір не терпить пустоти. Якщо його не заповнювати своєю інформацією, хтось обов'язково зробить це за вас.

Ви не інформуйте про те, що робите? Значить ви не робите нічого. Або робите щось погане, і про це вам не вигідно розповідати на загал.

Ви не інформуйте про якусь негативну подію? Повірте, ваші недоброзичливці поінформують про це так, щоб у тому точно була ваша провина, і зроблять подію більш катастрофічною.

Ви не пояснюєте, чому ухвалили саме це рішення? Повірте, це пояснять за вас: корупційними мотивами, непрофесійністю або ще чимось, явно не на вашу користь.

Тож адекватна влада зацікавлена в тому, аби інформувати громадян і робити це якісно:

- вчасно, щоб не давати шансу чуткам,
- повноцінно, щоб не лишалося простору для домислів,
- зрозуміло, щоб доносити потрібні меседжі до всіх,
- регулярно, щоб привчити людей довіряти собі.

Важливо розуміти, що якісне інформування – це не просто опублікувати щось на сайті органу влади. Якісне інформування – це коли:

- вас точно ПОЧУЛИ
- почули САМЕ ТІ, до кого ви зверталися
- почули САМЕ ТЕ, що ви хотіли сказати

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ПЕРША СХОДИНКА: ІНФОРМУВАННЯ

Тому важливо, по-перше, підбирати канали інформування під цільову аудиторію. Умовно кажучи: запрошуючи молодь узяти участь у святкуванні Дня молоді, немає сенсу публікувати статтю в місцевій газеті. А звертаючись до пенсіонерів щодо створення “Університету третього віку”, не ефективно використовувати Інстаграм. По-друге, дуже важливо не лише де, але і як створене ваше повідомлення: чи зрозумілою мовою воно написано? Якщо це текст, то чи він читабельний? Якщо повідомлення в соцмережі, то чи воно візуально привабливе?

Наша порада для органів влади: не економте на комунікаційниках! Запрошуйте на роботу фахівців або вчіть своїх працівників правильно створювати повідомлення, робити візуальний контент, вести соціальні мережі, працювати з негативом. Адже комунікація зараз – надзвичайно важлива і професійна сфера, від якої багато що залежить.

У який спосіб влада може здійснювати інформування?

Найперше – через свої **офіційні сайти**. Але давайте дивитися правді в очі: мало хто регулярно їх відвідує, тож це точно не має бути єдиним способом.

Доступний і ефективний спосіб – **соціальні мережі**. Маючи акаунт у трьох основних – Фейсбук, Інстаграм, Твіттер – можна охопити основну частину населення. Не забуваймо, що майже в кожній громаді є свої групи, типу “Підслухано в Чорткові” чи “Типовий Заболотів”. Тож якщо опублікували щось важливе – не полінуйтеся поширити по групам, аби охопити більшу кількість.

Також не варто ігнорувати **месенджери**, популярні в населення, а саме – інформаційні канали та групові чати, у яких збирається досить багато мешканців. Особливо вайбер-чати популярні в селах і часто бувають основним джерелом поширення інформації.

Інший спосіб – **співпраця зі ЗМІ**: прес-конференції, прес-тури, публікація анонсів та прес-релізів, тематичні інтерв'ю з представниками влади. Більшість ЗМІ із задоволенням розміщає важливу інформацію, але не варто плутати це із так званою “джинсою” – компліментарними матеріалами, які мають на меті похвалити конкретних посадовців.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ПЕРША СХОДИНКА: ІНФОРМУВАННЯ

Є менш традиційні методи: інформаційні бюлетені, інформаційні стенди (зараз уже й інтерактивні), створення спеціальних сайтів/цифрових баз даних про роботу органів місцевої влади, дні відкритих дверей, зум-конференції, квести міською радою...

А також не забуваємо про публічні звіти, які згідно з законом повинні робити представники влади і які можуть відбуватися в різний спосіб: у формі зібрань, спецбюлетенів, зум-зустрічей тощо.

ПРИКЛАД: БУДЬТЕ КРЕАТИВНИМИ Й НАДИХНІТЬСЯ ОДНИМ ІЗ ПРИКЛАДІВ ЧЕРКАС: НА ВЕЛИКИЙ ПУБЛІЧНИЙ ЗАХІД ІЗ ОБГОВОРЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ЧЕРКАС-2030 (У РАМКАХ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ МІСТА) ОРГАНІЗАТОРИ ЗАПРОСИЛИ ЛЮДЕЙ СТАРШОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ... ОГОЛОШЕННЯ НА ЗВОРОТНІЙ СТОРОНІ ПЛАТІЖОК ЗА КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ!

Від громадян – владі

Однак у демократичному суспільстві інформування – це рівень, на якому не лише влада розповідає про свої дії, але й жителі можуть поінформувати владу про існуючі проблеми або питання, які вони хочуть підняти. Для цього існує чимало інструментів, якими можна скористатися:

- написати письмове [звернення](#) на сайті або на папері й відправити поштою чи віднести його в канцелярію органу влади;
- подзвонити на "гарячу лінію";
- створити/підписати [електронну петицію](#);
- прийти на прийом до представника влади;
- завітати на засідання сесії чи комісії (часом навіть удається взяти там слово!);
- дати [доручення депутату](#) на зібранні;
- написати пост у соціальних мережах, затегавши відповідного посадовця або орган (тут варто зазначити, що обов'язку якимось реагувати на це у представників влади немає, але часто-густо це найшвидший і найдієвіший спосіб повідомити про проблему);
- організувати мітинг чи пікет, якщо ви перепробували всі попередні способи, а вони не спрацювали.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ПЕРША СХОДИНКА: ІНФОРМУВАННЯ

Наша порада громадянам: перш ніж скористатися тим чи іншим способом інформування, знайдіть зразок, бо кожен спосіб має свої вимоги. Якщо проблема для вас дуже важлива – не обмежуйтеся лише одним способом, комбінуйте їх!

Якісне інформування – це основа, без якої не можуть розвиватись інші сходинки громадської участі. Адже при якісно налагодженому процесі громадяни розуміють, що робить влада та чому вона це робить. А влада має можливість чути потреби й бажання жителів. Так розбудовується база для взаємної довіри та співпраці.

Особливості першого рівня: На цьому етапі ще немає можливостей для повноцінного діалогу: одна сторона просто доносить інформацію до іншої. А от що з цією інформацією робити...

Важливо, щоб інформування не стало єдиним способом взаємодії з громадою! Це лише перший крок до активної участі!

ПРИКЛАД: У ЧЕРКАСЬКІЙ ТА КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ АКТИВНО ПРАЦЮЮТЬ ТЕЛЕГРАМ-ЧАТИ “БЕЗПЕЧНА ЧЕРКАЩИНА” І “БЕЗПЕЧНА КИЇВЩИНА”, У ЯКИХ МЕШКАНЦІ ГРОМАД МОЖУТЬ ОПЕРАТИВНО ПОВІДОМИТИ ПРО ВИПАДКИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ РЕАГУВАННЯ ПОЛІЦІЇ. ЗВЕРНЕННЯ ФІКСУЮТЬ ТА ПЕРЕДАЮТЬ ДЛЯ РЕАГУВАННЯ.

2.2. ДРУГА СХОДИНКА УЧАСТІ: КОНСУЛЬТУВАННЯ

Друга сходинка нашої драбини участі – консультування.

На цьому етапі ми не тільки в односторонньому порядку ділимося інформацією, а й збираємо думки щодо певного рішення або плану. Такий підхід допомагає обговорити якість проєкту рішення до того, як його остаточно затвердять, або розробити альтернативні рішення. Якщо йдеться про потенційно конфліктну ситуацію, то за допомогою консультацій вчасно вдається зменшити конфлікт чи й узагалі не допустити негативу.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ДРУГА СХОДИНКА: КОНСУЛЬТУВАННЯ

ПРИКЛАД: У 2018 РОЦІ РОЗТАШУВАННЯ ТОРГОВИХ МІСЦЬ ДЛЯ ЯРМАРКУ НА ПЛОЩІ 700-РІЧЧЯ В ЧЕРКАСАХ СТАЛО ПРЕДМЕТОМ СУПЕРЕЧОК: МІСЬКА ВЛАДА З МЕТОЮ ЛІКВІДАЦІЇ СТИХІЙНОЇ ТОРГІВЛІ ЗАПЛАНУВАЛА ОБЛАШТУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕРИТОРІЇ, НАТОМІСТЬ ПІДПРИЄМЦІ БАЖАЛИ ТОРГУВАТИ ПРЯМО В ЦЕНТРІ ПЛОЩІ, БО ТАМ ПРОХОДИТЬ БІЛЬШЕ ЛЮДЕЙ. ДОХОДИЛО ДО МІТИНГІВ ТА ПЕРЕКРИВАННЯ ВУЛИЦЬ. ТОДІ МІСЬКА ВЛАДА СПІЛЬНО З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ВИРШИЛА ПРОВЕСТИ ПУБЛІЧНУ КОНСУЛЬТАЦІЮ: ЖИТЕЛІ МІСТА МОГЛИ ПРОГОЛОСУВАТИ Й ОБРАТИ МІСЦЕ ДЛЯ ЯРМАРКУ НА САЙТІ, ЗА ДОПОМОГОЮ СМС ТА ЧЕРЕЗ ПАПЕРОВЕ АНКЕТУВАННЯ НА САМІЙ ПЛОЩІ. ТАКИМ ЧИНОМ ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ ПРИ УХВАЛЕННІ РІШЕНЬ ОРІЄНТУВАВСЯ НЕ ЛИШЕ НА ДУМКУ ПІДПРИЄМЦІВ І ЧИНОВНИКІВ, АЛЕ Й НА САМИХ КОРИСТУВАЧІВ ПОСЛУГ.

Тут важливо розуміти, що ми маємо на увазі, говорячи про консультування: це не просто запитання мера, адресовані підписникам у Фейсбуці, не просто публікація на сайті проекту рішення і пропозиція: “свої пропозиції надсилайте на пошту”. Ми маємо на увазі справді якісні консультації, а це не дуже проста справа. Отже, **за яких умов консультації будуть якісними й не маніпулятивними?**

- Важливо, щоб консультації були організовані **у відповідний час**: саме тоді, коли вирішення проблеми є на порядку денному, але рішення ще в процесі розробки, і в нього можна вносити зміни. Якщо включити людей в обговорення раніше або пізніше – ви зловживатимете їхньою довірою, бо всі їхні ідеї чи поради все одно не будуть виконані. Наступного разу вже ніхто й не схоче брати участь у чомусь подібному.
- Консультації потребують часу й відповідної підготовки. Потрібно **підібрати правильні доцільні методи**, завчасно попередити людей, підготувати необхідні умови (приміщення, обладнання, тощо), можна залучити професійних модераторів.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ДРУГА СХОДИНКА: КОНСУЛЬТУВАННЯ

- Окремий виклик для кожної консультації – **залучати широку або репрезентативну цільову аудиторію**. Відповідно до обраного методу це може бути кількадесят конкретних людей (приміром, якщо ми консультиємо питання освіти, то можемо провести фокус-групи з учнями, вчителями, батьками) або сотні чи тисячі, якщо це питання стосується всієї громади. Тож важливо вчасно і правильно поінформувати, підібрати час консультацій так, щоб це було зручно не організаторам, а цільовим групам – усе це надзвичайно відповідальна робота.
- На справжній консультації потрібно обов'язково **фіксувати всі думки та пропозиції і потім давати зворотній зв'язок**, наскільки їх враховано. Звісно, немає можливості врахувати кожен голос – часом ідеї бувають цілком протилежні або нереалістичні. Тож це не про рішення, яке задовольнить усіх – це про виважене рішення, ухвалене з урахуванням усього спектру думок із урахуванням частини з них.
- Найголовніше – це, звісно, **бажання чути**. Якщо влада справді розумітиме цінність консультативного процесу, а не робитиме це для проформи, то громадяни з кожним разом включатимуться у процес краще.

Звісно, не щодо кожного рішення потрібно питати думку народу. Існують **ситуації, коли консультивання непотрібні, зокрема, коли:**

- існує лише **один варіант рішення** і його вже не можна змінити. Тоді зібрані думки від громадян тільки посилять негатив, адже вони нереалістичні до втілення;
- тема має **вузьку спеціалізовану спрямованість** і потребує експертизи фахівців, а не широких консультацій;
- є **заборони**, пов'язані з безпекою;
- **рішення потрібно ухвалювати негайно**, немає часу на проведення якісних консультацій.

Як же консультивати?

Способів консультивання, насправді, безліч! Проводять якісні та кількісні дослідження громадської думки, громадські слухання, обговорення в різноманітних форматах: круглі столи, “світове кафе”, “open space”, макетування

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ДРУГА СХОДИНКА: КОНСУЛЬТУВАННЯ

просторових рішень, мапування простору, дослідницькі прогулянки, майстерні ідей, письмові консультації, консультаційні пункти тощо. Детальніше про способи консультацій можна прочитати наприкінці цього посібника. Найголовніше – вміти правильно підібрати метод під ситуацію.

Які ж ситуації сприятливі для консультування? Більшість із них можна розділити на три групи:

- У вас є проблема, але немає проєктів її вирішення, – тоді потрібно зібрати ідеї! Наприклад, є захаращена територія, яку варто було б упорядкувати. Але що там зробити? Сквер із фонтаном? Дитячий або спортивний майданчик? Здати в оренду під будівництво кафе? Чудовий спосіб – спитати мешканців цього району, що вони про це думають!

Як консультувати? Тут вам підійдуть усі методи, які дозволяють зібрати ідеї: опитування з відкритими запитаннями, фокус-групи, світове кафе, open space, письмові консультації, дослідницькі прогулянки, майстерня ідей.

ПРИКЛАД: ДЛЯ ЗБОРУ ІДЕЙ ЩОДО СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА ЧЕРКАСИ МИ ВИКОРИСТАЛИ МЕТОД “СВІТОВОГО КАФЕ”. ПРИЙШЛО ПОНАД 150 ОСІБ, ЯКІ ПРЕДСТАВЛЯЛИ НАЙРІЗНОМАНІТНІШІ ПРОШАРКИ НАСЕЛЕННЯ: МОЛОДЬ, ПЕНСІОНЕРИ, БАТЬКИ ДІТЕЙ, ПІДПРИЄМЦІ, ГРОМАДСЬКІ ДІЯЧІ.

- У вас є кілька варіантів рішення – тоді ви пропонуєте обрати, який більше подобається людям. Цей спосіб підійде для просторових змін та візуальних рішень у громаді: дизайн пам’ятників чи скульптур, архітектурні рішення, облаштування парків, тощо. Тут важливо розуміти, що всі запропоновані варіанти мають бути якісними: люди мають обирати з кількох хороших пропозицій, а не з поганої та хорошої.

Як консультувати? Зібрати голоси можна в кілька способів: опитування, різноманітні онлайн-“голосувалки”, скриньки для вкидання номерків, смс, телефонні гарячі лінії, консультаційні пункти.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ДРУГА СХОДИНКА: КОНСУЛЬТУВАННЯ

ПРИКЛАД: АБИ ОБРАТИ ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД ДЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЛІТНЬОГО КІНОТЕАТРУ, ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПІЛЬНО З КП “ДИРЕКЦІЯ ПАРКІВ” ПРОВЕЛИ МІЖНАРОДНИЙ АРХІТЕКТУРНИЙ КОНКУРС НА НАЙКРАЩИЙ ПРОЄКТ, А ПОТІМ ЖИТЕЛІ ОБРАЛИ З КОРОТКОГО ПЕРЕЛІКУ ТОЙ, ЩО СПОДОБАВСЯ НАЙБІЛЬШЕ.

- У вас уже є проєкт рішення – тоді ви питаєте людей, що вони про нього думають? як його можна покращити? Це ситуація всіх розроблених соціальних програм, які потребують консультування з цільовою аудиторією. Наприклад, програму підтримки молоді важливо обговорити з представниками молоді, а програму підтримки ВПО – із самими ВПО. Або ж проєкт бюджету громади на наступний рік: це питання стосується всіх жителів, тому варто постаратися і залучити якнайширшу аудиторію.

Як консультувати? Підійдуть фокус-групи та різноманітні формати публічних обговорень: громадські слухання, круглі столи, зум-конференції, подіумні дискусії тощо. А якщо це просторове рішення – макетування того, що ви пропонуєте із можливістю подивитися і залишити свій коментар.

ПРИКЛАД: ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНСУЛЬТАЦІЙ ЩОДО ПРОЄКТУ БЮДЖЕТУ ЧЕРКАС НА 2024 РІК ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЧМР ОПУБЛІКУВАВ ПРОЄКТ БЮДЖЕТУ НА САЙТІ ТА ОГОЛОСИВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ, ЩО ПРИЙМАТИМЕ ЗАУВАЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЮ ПОШТОЮ ДО КОНКРЕТНОГО ДЕДЛАЙНУ. НА ВСІХ ЗАСІДАННЯХ БЮДЖЕТНОЇ КОМІСІЇ, ЯКА РОЗГЛЯДАЛА ПРОЄКТ, БУЛИ ПРИСУТНІ ГРОМАДСЬКІ АКТИВІСТИ ТА ПРЕДСТАВНИКИ ВІДПОВІДНИХ ДЕПАРТАМЕНТІВ. ОКРІМ ТОГО, ВЛАДА ОРГАНІЗУВАЛА ОБГОВОРЕННЯ ПРОЄКТУ ОНЛАЙН У ЗУМІ, ЗАРЕЄСТРУВАТИСЯ НА ЯКИЙ МОГЛИ ВСІ ОХОЧІ. ТАКОЖ АКТИВІСТИ ГРОМАДИ ОРГАНІЗУВАЛИ ОБГОВОРЕННЯ НАЖИВО, В УКРИТТІ, ЗА УЧАСТІ БІЛЬШ НІЖ 150 ОСІБ. ДО ЦЬОГО ОБГОВОРЕННЯ ДОЛУЧИЛИСЯ ДЕЯКІ ДЕПУТАТИ ЧМР, А ФІНДЕПАРТАМЕНТ НАДАВ ПРЕЗЕНТАЦІЮ ПРОЄКТУ БЮДЖЕТУ. УСІ ЗІБРАНІ ПРОПОЗИЦІЇ БУЛИ ОПРАЦЬОВАНІ Й ЧАСТИНА ВВІЙШЛА ДО ФІНАЛЬНОГО ПРОЄКТУ, ПРОГОЛОСОВАНОГО МІСЬКОЮ РАДОЮ.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ДРУГА СХОДИНКА: КОНСУЛЬТУВАННЯ

У чому важливість цього рівня? Громадяни відчувають, що їхня думка важлива, і можуть запропонувати своє бачення певного рішення. Влада отримує зріз громадської думки й може покращити рішення в процесі консультацій. Рівень довіри зростає.

ПРИКЛАД: У НОВОПОКРОВСЬКІЙ ГРОМАДІ 2023 РОКУ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПРОВЕЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ, НА ЯКОМУ ПОКАЗНИК “ДОВІРА ДО ВЛАДИ” НАБРАВ ЛИШЕ 2 ПУНКТИ З 10. ЦЕ ЗАНЕПОКОЇЛО ГОЛОВУ ГРОМАДИ ТА ДЕПУТАТІВ, ТОМУ ВЖЕ З СІЧНЯ НАСТУПНОГО РОКУ ВОНИ ЗАПРОВАДИЛИ НОВИНКУ – **ЗУМ-КОНСУЛЬТАЦІЇ ДЛЯ ЖИТЕЛІВ**. ЩОТИЖНЯ БУДЬ-ХТО МАВ МОЖЛИВІСТЬ ПОСПІЛКУВАТИСЯ НА ПЕВНУ ТЕМАТИКУ ІЗ ПРЕДСТАВНИКАМИ ВЛАДИ АБО ПЕРЕГЛЯНУТИ ЗАПИС ЦИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ НА **ЮТЮБ-КАНАЛІ ГРОМАДИ**. ТАКА ПРАКТИКА МАЛА СВІЙ ЕФЕКТ: ЗА РІК ПОВТОРИВШИ ДОСЛІДЖЕННЯ, З’ЯСУВАЛИ, ЩО ПОКАЗНИК “ДОВІРА ДО ВЛАДИ” СКЛАДАЄ ВЖЕ 6 ПУНКТИВ!

Особливості другого рівня: Консультавання не гарантує, що думка кожного буде врахована. Важливо бачити весь спектр думок та пропозицій, але фінальне слово все одно залишається за владою.

Нині в Україні вже є **Закон “Про публічні консультації”**, який щойно підписав президент, отже ми очікуємо суттєвого поживлення консультативних процесів і на рівні громад. Також є сенс розробляти свої власні **положення про публічні консультації на рівні громад**.

Наша порада: для впровадження консультацій на початку залучайте експертів, досвідчених фасилітаторів та модераторів. Часто їх немає в місцевому самоврядуванні, зате вони є в громадському секторі. Тож це чудовий привід для партнерства! Отримати ресурси для партисипативних практик можна, залучивши грантові кошти, адже проекти із упровадження партисипативних практик завжди у пріоритеті в міжнародних донорів.

Закон України “Про публічні консультації” Закон набере чинності через 12 місяців після завершення воєнного стану, але ви вже можете готуватись і готувати свою громаду. Вам в допомогу - **Методичні рекомендації щодо проведення публічних консультацій**, розроблені Програмою USAID «РАДА: наступне покоління».

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

2.3. ТРЕТЯ СХОДИНКА УЧАСТІ: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Третя сходинка нашої драбини партисипації – спільне ухвалення рішень.

На цьому етапі влада та громадськість спільно працюють над розробкою певного рішення. Після ухвалення влада його виконує, а громадськість – контролює, щоб усе було добре.

У які способи можна спільно розробляти рішення: місцева ініціатива, громадський бюджет (бюджет участі), громадські ради та інші дорадчі органи; інші методи (члени виконкому на громадських засадах, спільні робочі групи з конкретних питань, громадська експертиза, радники міського голови, громадські омбудсмени).

У чому важливість цього рівня? Громадяни не тільки можуть запропонувати своє бачення певного рішення, але й активно включаються в його напрацювання, інвестують у це свої ресурси (час, експертність тощо). Влада може розробити за рахунок такої співпраці хороше рішення, яке ґрунтуватиметься на потребах та інтересах мешканців громади.

Особливості: Частина інструментів спільного ухвалення рішень має бути детально регламентована на рівні громади, аби їх можна було застосувати (наприклад, місцева ініціатива, бюджет участі, громадська експертиза).

ІНСТРУМЕНТИ СПІЛЬНОГО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ:

Місцева ініціатива

Що це? Це можливість для жителів громади самостійно підготувати питання або проєкт рішення, які обов'язково розглядають на сесії місцевої ради при дотриманні певних умов. Питання або проєкт рішення можуть стосуватися будь-якої сфери, що належить до відання органів місцевого самоврядування (надання певних видів послуг, земельних питань, створення / ремонт комунальних закладів, склад конкурсних комісій тощо).

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Хто може бути ініціатором? Ініціативна група, яка складається з членів територіальної громади. Ініціаторами також можуть бути громадські об'єднання, благодійні організації, ОСН, ОСББ. Скільки має бути членів ініціативної групи і хто взагалі може ініціювати процес, кожна окрема громада визначає самостійно.

Як працює? Є кілька етапів:

1. Ініціативна група після свого формування готує письмові питання чи проєкт рішення;
2. Ініціативна група збирає певну кількість підписів жителів на підтримку питання/проєкту і подає питання/проєкт до місцевої ради;
3. Питання/проєкт рішення виносять на розгляд відповідної місцевої ради, їх обов'язково розглядають на засіданні ради за участю членів ініціативної групи. За результатами розгляду ухвалюють рішення: підтримати чи відхилити таку ініціативу.

Чим регулюється на локальному рівні? Порядком внесення та розгляду місцевих ініціатив або Положенням про місцеву ініціативу, затвердженим рішенням відповідної місцевої ради та/або Статутом громади. Важливо, аби ці документи передбачали реалістичну кількість членів ініціативної групи і кількість підписів, які потрібно зібрати. Інакше цим інструментом буде надто складно користуватися, або й просто неможливо.

Які особливості застосування під час воєнного стану? У період воєнного стану місцеві ініціативи доступні для мешканців громад навіть у ситуації, якщо засідання ради не є гласними. Питання попередньо вносять у порядок денний засідання ради, повідомляють про день засідання. Питання обов'язково обговорюють усі члени ради за участі цієї групи.

ПРИКЛАД:

Поки цей інструмент участі не дуже активно використовують в українських громадах, бо подання місцевої ініціативи потребує від активістів певної фаховості. Громадськість мало обізнана про таку можливість. Часто громади не мають прописаного механізму подання місцевої ініціативи. Водночас у Києві на офіційному порталі міста влада [роз'яснює, що це таке і як цим інструментом користуватись](#). У Львові на інформаційномк порталі депутатів Львівської міської

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

ради можна [подивитись інфографіку](#) про процес подачі ініціативи та побачити, з якими темами люди вже зверталися. Приклад [Положення про місцеві ініціативи](#) та шаблони документів можете знайти в Чопській міській територіальній громаді.

Громадський бюджет (бюджет участі)

Що це? Це можливість для жителів громади взяти участь у розподілі частини коштів місцевого бюджету, а саме створити проекти для покращення різних сфер життя в громаді, обрати шляхом голосування найкращі, а потім – контролювати їх реалізацію владою. Цей інструмент дозволяє:

- проявитись активним жителям;
- виявити проблеми громади та окремих її частин (населених пунктів, мікрорайонів, кутків чи закладів);
- зібрати ідеї покращення життя в громаді;
- посилити розуміння бюджетного процесу звичайними людьми.

Хто може бути ініціатором? Кожна громада самостійно визначає, хто може подавати проекти і хто – голосувати, наприклад, визначає вік (у деяких громадах подати проєкт можна [з 14 років](#), у деяких – [з 16 років](#), у деяких – [з повноліття](#)).

Як працює? Місцева рада громади має виділити на це кошти з бюджету, оголосити конкурс, прийняти й розглянути заявки, провести відкрите голосування та реалізувати проекти-переможці. Голосування влада може проводити, приєднавши громаду до спеціальних платформ, наприклад, [EDEM \(e-dem.ua\)](#) або <https://pb.org.ua/>, чи створивши власний [модуль для голосування](#), а також надаючи можливість проголосувати офлайн.

Основні етапи впровадження бюджету участі:

- ініціювання (це може зробити влада та/або ініціативна група);
- створення робочої групи з розробки положення про бюджет участі (обов'язково з залученням громадськості);
- вивчення досвіду інших громад;
- розробка положення (самостійно або з залученням експертів) та програми;

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

- проведення публічних консультацій щодо проєкту положення;
- урахування пропозицій громадськості за результатами консультацій;
- прийняття положення та програми;
- проведення широкої інформаційної кампанії;
- навчання потенційних авторів проєктів;
- подання проєктів;
- перевірка проєктів на відповідність вимогам конкурсу;
- голосування мешканців за проєкти;
- визначення переможців, оприлюднення результатів;
- реалізація проєктів владою і моніторинг із боку авторів;
- оцінка успішності процесу бюджету участі, внесення, в разі потреби, змін.
-

Детальніше про кроки впровадження бюджету участі можна дізнатися в посібнику [“Практики впровадження бюджету участі у Донецькій та Луганській областях”](#).

Чим регулюється на локальному рівні? Положенням про громадський бюджет (бюджет участі) та цільовою програмою, які затверджуються відповідною місцевою радою.

Які особливості застосування під час воєнного стану? У громадах, де утворені військові адміністрації, положення і цільову програму може бути затверджено розпорядженням начальника ВА. Частина громад зараз не має можливості втілювати громадський бюджет через фінансові, організаційні, безпекові складнощі. Водночас заборони фінансування проєктів громадського бюджету в законодавстві немає – постанова КМУ №590 від 09.06.2021 р. «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» не визначає переліку видатків, які заборонені, лише їх пріоретизує за чергами. Впровадження і реалізація громадського бюджету під час війни вимагає сильної інформаційної кампанії, яка зокрема роз’яснює мешканцям, у чому важливість цього інструменту для громади, які переваги він надає, чому сприяє навіть в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

ПРИКЛАД:

Навіть під час воєнного часу частина тилкових українських громад практикує бюджет участі, наприклад, Івано-Франківська, Ладижинська, Володимирська, Тернопільська, Кам'янська, Уманська, Іршавська міські, Устинівська селищна, Мліївська сільська громади, тощо.

У прифронтовій Кіндрашівській сільській громаді на Харківщині до повномасштабного вторгнення не було громадського бюджету, його вже впровадили у 2023 році, уся нормативна база була затверджена розпорядженням начальника ВА. Громада 2024 року оголосила відбір проєктів, було подано 3 проєкти, проведено голосування на платформі e-dem.ua та в адміністративних приміщеннях сільської ради. Переміг проєкт «Придбання спеціального медичного автомобіля для транспортування маломобільних мешканців Кіндрашівської територіальної громади».

Наприкінці 2021 року в Черкасах серед 62 проєктів громада обрала 37 переможців у різних категоріях. Наприклад, серед "малих бюджетних" були проєкти на придбання медичного обладнання, ремонти лікарень, а серед "великих бюджетних" – спортивні майданчики та реконструкція шкільних стадіонів. Також перемогли ініціативи з облаштування дитячих майданчиків, арт-скверів і пожежних гідрантів у центральній частині міста. Однак війна призупинила їх реалізацію. Зараз громадський бюджет у Черкасах формально заморожений. Щоб вирішити долю громадського бюджету Черкас під час воєнного стану, міська рада провела [онлайн опитування містян](#), за результатами якого більшість мешканців визначили ці витрати не пріоритетними під час війни.

Цікавою варіацією громадського бюджету є шкільний бюджет – інструмент, що дає можливість школярам та школяркам придумати суспільно-корисні проєкти та вирішити голосуванням, які саме з них отримають бюджетне фінансування.

Громадські ради

Що це? Консультативно-дорадчі органи, утворюю утворені при органах державної влади чи місцевого самоврядування, щоб залучити громадян до управління справами громади загалом або в певних сферах. Можуть бути загальними

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

(наприклад, громадська рада при міському голові або виконавчому комітеті ради) або спеціалізованими (ради ВПО, молодіжні ради, бізнес-ради, ради ветеранів, комітети доступності/ради людей з інвалідністю, ради старійшин, екологічні ради, наглядові ради, ради доброчесності, тощо).

Хто може бути ініціатором? Ініціатива створення громадської ради може виходити як власне від влади, так і від громадськості (наприклад, інститути громадянського суспільства можуть під час якогось із публічних заходів прийняти резолюцію щодо створення громадської ради і направити її відповідному органу влади чи самоврядування для реагування). З базовим алгоритмом створення ради ВПО можна ознайомитися [тут](#), а молодіжної ради – [тут](#).

Як працює? Головні функції громадської ради – справді консультативні та дорадчі: допомагати органу влади проводити консультації із громадськістю, проводити попереднє обговорення питань, віднесених до його компетенції, та стежити, аби влада враховувала думку і потреби мешканців. Покрокові інструкції, як ефективно організувати роботу громадської ради при органі місцевого самоврядування, які інструменти можна використовувати та зразки документів – [тут](#).

Чим регулюється на локальному рівні? Положенням про відповідну громадську раду – його затверджує орган, при якому рада утворюється.

Які особливості застосування під час воєнного стану? 2022 року уряд [продовжив строк повноважень](#) діючих громадських рад у складі, який був затверджений до повномасштабного вторгнення, щоб не переривати їхню роботу й не додавати навантаження на органи влади для формування нового складу.

ПРИКЛАД:

Найпоширенішими та найактивнішими є молодіжні ради, створені в багатьох великих та маленьких громадах України. На [цій мапі](#) можете подивитися на їхню географію. І якщо молодіжної ради вашої громади там досі немає – додавайте. Нумо розвивати міжрегіональну співпрацю!

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

У багатьох польських містах діють такі консультативно-дорадчі органи, як **ради сеньйорів** (ради старійшин), які працюють на користь літніх людей. Основні цілі Ради старших – представлення інтересів людей старшого віку, сприяння їхній соціальній та професійній активності та співпраця з органами місцевого самоврядування та іншими установами для покращення якості життя цієї частини суспільства. В Україні така практика поки що не дуже поширена, хоча люди елегантного віку дуже активні й точно мають що додати при ухваленні рішень.

Громадська експертиза

Що це? Це інструмент, за допомогою якого громадськість може оцінити якість рішень влади й надати пропозиції, як ці рішення можна покращити.

Хто може бути ініціатором? Інститути громадянського суспільства, громадські ради, інші консультативно-дорадчі органи.

Як працює? Ініціатор направляє органу виконавчої влади чи місцевого самоврядування письмовий запит на проведення громадської експертизи (за певною структурою), отримує потрібні матеріали, аналізує їх зміст, готує експертні пропозиції та подає їх, зазвичай у письмовій та електронній формі. Пропозиції можуть бути враховані під час підготовки програм соціально-економічного розвитку, місцевих цільових програм, формування бюджетів тощо. Покроковий майстер-клас, як проводити громадську експертизу, від Інституту медіа права можете знайти [тут](#).

Чим регулюється на локальному рівні? Порядок проведення громадської експертизи органів виконавчої влади регламентований [Постановою КМУ №976 від 5.11.2008](#), на локальному рівні місцева рада може затвердити [Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності виконавчих органів відповідної міської ради](#) / діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування відповідної громади.

Які особливості застосування під час воєнного стану? Можуть бути обмеження доступу до певної інформації в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, якщо розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам, а шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес від її отримання.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

ПРИКЛАД:

[Повідомлення](#) про проведення громадської експертизи “Робота органів місцевого самоврядування в частині догляду за зеленими насадженнями та водними об’єктами в Хмельницькій міській територіальній громаді”, [експертні пропозиції](#) за результатами цієї громадської експертизи.

Спільні робочі групи

Що це? Інструмент спільної роботи зацікавлених сторін над розробкою потрібного в громаді рішення. Є справжнім інструментом участі тільки тоді, якщо до складу робочої групи входять не тільки представники органів влади чи самоврядування, але й громадськості, бізнесу тощо.

Хто може бути ініціатором? Як влада, так і інститути громадянського суспільства або окремі ініціативні мешканці.

Як працює? Можуть бути постійними (як, наприклад, постійно діюча робоча група з розробки грантових проєктів та програм або робоча група з питань Громадського бюджету) чи тимчасовими – для напрацювання якогось конкретного рішення (наприклад, розробки стратегії громади чи якоїсь місцевої програми). Основна форма роботи – засідання.

Чим регулюється на локальному рівні? Можуть працювати і неформально, однак конструктивніше, якщо утворення регламентується рішенням органу влади чи місцевого самоврядування – наприклад, розпорядженням міського голови чи рішенням виконавчого комітету.

Які особливості застосування під час воєнного стану? Загалом їх немає.

ПРИКЛАД:

Робоча група забезпечила розробку і затвердження ["Положення про громадські консультації"](#) в місті Черкаси. Ініціатива йшла від громадськості (ГО “Горизонт змін”). Міський голова створив робочу групу, у яку ввійшли представники виконавчої влади міста, депутатських фракцій та громадськості. Разом вони напрацювали проєкт рішення на основі аналогічних положень інших міст.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Це положення було затверджено рішенням Черкаської міської ради, а також внесені зміни до [Статуту міста](#).

У Кропивницькому розпорядженням міського голови було створено [робочу групу щодо розвитку відкритих даних](#), до складу якої ввійшли зокрема представни(ки)ці громадськості.

Причини появи спільних робочих груп влади та громадськості можуть бути різними. Наприклад, у Львові влітку 2024 року стався інцидент, коли кінь у центрі міста зомлів під час спеки. Після цього випадку влада заборонила використовувати кінні карети в центрі міста і скликала робочу групу, щоб узгодити подальші умови використання тварин у каретному бізнесі. До робочої групи долучили посадовців міської ради, працівників комунальних підприємств, «Каретного двору» та представників зоозахисних організацій, а зокрема UAnimals. Робоча група [напрацьовує пропозиції діяльності кінних карет у місті](#).

Громадські омбудсмени

Що це? Омбудсмени (від швед. ombudsman «представник») бувають не тільки на національному рівні. На місцевому рівні вони можуть існувати теж, що є поширеною закордонною практикою. Це люди, які є своєрідними посередниками між жителями і владою, вони стежать за дотриманням прав у певній сфері, беруть участь у вирішенні конфліктних ситуацій, готують та надають пропозиції владі. Це інструмент захисту права громадянина від незаконних рішень чи "поганого управління" з боку органів влади.

Хто може бути ініціатором? Влада чи громадськість.

Як працює? Є кілька [моделей роботи громадських омбудсменів](#), які вже давно працюють у різних країнах світу – від муніципальних омбудсменів широкого профілю до університетських чи шкільних омбудсменів, які захищають права студентів та учнів у стосунках з адміністрацією і, розуміючи їхні потреби, допомагають розв'язувати конфлікти й напрацьовувати хороші рішення.

Чим регулюється на локальному рівні? Положенням про уповноваженого в тій чи іншій сфері, затвердженим рішенням відповідного органу.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ТРЕТЯ СХОДИНКА: СПІЛЬНЕ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Які особливості застосування під час воєнного стану? Їх немає.

ПРИКЛАД:

У Києві 2021 року з'явилася [Уповноважена Київської міської ради з прав людей з інвалідністю](#), на цю посаду призначили Лесю Петрівську – депутатку Київради та співзасновницю ГО "Всеукраїнська асоціація перекладачів жестової мови та людей з інвалідністю". Вона забезпечує здійснення Київрадою конституційних повноважень щодо забезпечення додержання прав і законних інтересів людей з інвалідністю, зокрема тих, які отримали інвалідність у зоні проведення антитерористичної операції та інвалідів війни. Наприклад, вона [бере участь в засіданнях міського комітету доступності](#) осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення до об'єктів соціальної й транспортної інфраструктури.

У деяких школах України, наприклад, у ліцеї №24 Житомира, працює [шкільний омбудсмен](#) – це учень(иця), як(ий)а виступає посередником між учнями, вчителями та адміністрацією, допомагаючи вирішувати питання та конфлікти, що можуть виникати у шкільному середовищі.

В українських університетах активно працюють [студентські омбудсмени](#), які є частиною системи студентського самоврядування.

2.4. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА УЧАСТІ: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

На цьому етапі влада делегує (передає) якусь частину повноважень/роботи окремим представникам громадськості, а часто навіть фінансує цю діяльність із бюджетних коштів. Громадськість виконує делеговану роботу / рішення, а влада – контролює, щоб усе було добре.

У які способи влада може делегувати громадськості повноваження: робота органів самоорганізації населення (ОСН), конкурс соціального замовлення, муніципальні конкурси громадських проєктів / стипендій, добровільні громадські формування, діяльність громадських інспекторів із благоустрою, добровільні пожежні дружини тощо.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

У чому важливість цього рівня? Це найвищий рівень партнерства влади та громадськості, коли громадськість готова не тільки консультувати чи допомагати ухвалити рішення, але й бере на себе обов'язки зробити певний обсяг потрібної для громади роботи.

Особливості: цей рівень вимагає особливо високого рівня довіри між владою та громадою, а також – широкого інформування та повної прозорості. Умовно кажучи: якщо конкурс проєктів або соціальне замовлення постійно виграють одні й ті самі організації, бо про ці можливості просто ніхто більше не знає, то це просто маніпуляція і корупція, а не інструмент делегування. Усі інструменти цього рівня вимагають нормативної регламентації на рівні громади.

ІНСТРУМЕНТИ ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ:

Робота органів самоорганізації населення (ОСН)

Що це? Це представницькі органи мешканців територіальних частин громади. Їх створюють для вирішення окремих питань місцевого значення. Вони можуть бути будинкові, вуличні, квартальні, сільські комітети, комітети мікрорайонів чи районів у містах... На відміну від ОСББ, ОСН об'єднують не власників будинків, а мешканців, які на законних підставах проживають на певній території. Для певних населених пунктів (наприклад, віддалених сіл, які не мають свого депутата чи старости), це може бути хорошим варіантом мати свого представника у взаєминах із владою. Також це може бути способом об'єднання мешканців для просування якоїсь ідеї або реагування на якусь локальну проблему.

Хто може бути ініціатором? Порядок створення ОСН визначений Законом України “Про органи самоорганізації населення”. Процедура поки що є досить складною. Спочатку має утворитись ініціативна група мешканців, які хочуть створити ОСН на певній території. Ініціативна група збирається, проводить засідання, визначає план дій, організовує збори (конференцію) мешканців, на якій ухвалюється рішення про необхідність ініціювати створення ОСН, визначається його територія та назва, а також основні напрями діяльності. Відповідна місцева рада надає дозвіл на створення ОСН. ОСН реєструється як юридична особа або через повідомлення про заснування.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Як працює? ОСН співпрацюють із багатьма установами та організаціями задля вирішення місцевих питань та дають змогу всім охочим брати участь у громадському житті міста. Представники ОСН знають про проблеми та потреби мешканців певної території й можуть системно доносити їх до влади. Представники ОСН працюють на громадських засадах, водночас є практики фінансування діяльності ОСН із місцевого бюджету.

Чим регулюється на локальному рівні? Місцева рада ухвалює рішення про дозвіл на створення ОСН, також приймає положення про порядок створення та діяльності органів самоорганізації населення на території певної громади. Також може бути прийнята Програма підтримки діяльності та розвитку органів самоорганізації населення в громаді.

Які особливості застосування під час воєнного стану? Можуть виникнути труднощі в організації зборів мешканців, особливо в тих громадах, де значна кількість мешканців виїхали в безпечніші регіони.

ПРИКЛАД:

Про практику та виклики роботи ОСН в невеличких населених пунктах Волині [тут](#). В Опішнянській громаді є цікавий приклад підтримки роботи ОСН на конкурсній основі. Так, 2024 року проводився [конкурс проєктів від ОСН](#), де мешканці могли проголосувати за той чи інший проєкт із облаштування дорожнього покриття дворових проїздів або вуличок. У результаті онлайн і паперового голосування було обрано об'єкт для ремонту.

У деяких громадах прийняті [Програми підтримки діяльності та розвитку органів самоорганізації населення громади](#), завдяки яким зазвичай фінансуються підготовка методичних матеріалів, проведення навчання для активу ОСН, заходів для мешканців різного типу, а також може надаватися фінансова підтримка головам ОСН у виконанні їхніх повноважень, наприклад, у сфері благоустрою.

У Черкасах є 19 мікрорайонів, і в кожному з них створений комітет самоорганізації населення (КСН). Мешканці можуть [побачити на онлайн мапі](#) межі кожного КСН, а також потрібну контактну інформацію.

Соціальне замовлення

Що це? У кожній громаді надають різні соціальні послуги. Громада може надавати їх мешканцям у класичний спосіб – через власні комунальні підприємства, установи та організації. Або залучити на конкурсній основі зовнішніх постачальників: громадські та благодійні організації, приватних надавачів соціальних послуг, інших фізичних та юридичних осіб. І оплатити їхню роботу з бюджетних коштів. Це спосіб розширити спектр соціальних послуг, які доступні в громаді, а також – використати експертність і потенціал широкого кола організацій, які працюють на цій території.

Хто може бути ініціатором? Влада, яка розуміє перспективи такого інструменту для мешканців громади. Часто ініціаторами впровадження соціального замовлення в громаді стають громадські організації, які надають довгий час послуги своїй цільовій аудиторії на волонтерських засадах або періодичному грантовому фінансуванні, але хочуть додати сталості цьому процесу і адвокатують конкурс соціального замовлення.

Як працює? Влада, впроваджуючи соціальне замовлення, має:

- оцінити потреби й підготувати процедуру: прийняти відповідні нормативно-правові акти, **визначити потреби** в послугах, виділити бюджетні кошти, **затвердити** і оприлюднити річний план закупівель;
- **провести** конкурс на соціальне замовлення: розробити і **оприлюднити оголошення**, провести конкурсний відбір, визначити переможця, укласти угоду з переможцем;
- моніторити та оцінювати хід реалізації соціального замовлення: контролювати дотримання умов угоди, вчасно й повно розрахуватися з постачальником згідно з актами виконаних робіт і звітів.

Та готуватись потрібно і потенційним постачальникам соціальних послуг. Щоб узяти участь у конкурсі, потенційний надавач має потурбуватися про включення себе до **Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг**. На **спеціальному дашборді** можна побачити інформацію про надавачів соціальних послуг певного типу в вашій громаді (наприклад, громадські чи благодійні організації) та їхню контактну інформацію.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Детальний покроковий опис процесу впровадження соціального замовлення в громаді зі зразками документів можна знайти [тут](#) або [тут](#).

Чим регулюється на локальному рівні? Громада має ухвалити низку актів, із яких ключовими є [положення про соціальне замовлення](#) (затверджується рішенням місцевої ради) та [положення про постійно діючу комісію з питань здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів](#) (затверджується наказом керівника виконавчого органу або рішенням виконавчого комітету).

Які особливості застосування під час воєнного стану? Відповідно до [Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану](#), оплата соціальних послуг/компенсація вартості соціальних послуг надавачам соціальних послуг, які були залучені до їх надання на договірній основі, зокрема шляхом соціального замовлення, віднесені до другої черги платежів органів казначейства.

ПРИКЛАД:

У Києві ми можемо побачити онлайн [інформацію про надавачів соціальних послуг](#), залучених шляхом соціального замовлення 2024 року. В такий спосіб громада делегувала зовнішнім постачальникам догляд для дорослих та дітей з інвалідністю, осіб із тяжкими формами захворювання, паліативний догляд, соціально психологічну реабілітацію наркозалежних, супровід під час інклюзивного навчання тощо.

Все більше громад упроваджує конкурси соціального замовлення послуг із соціальної адаптації військовослужбовців. Завдяки конкурсному відбору постачальників знаходять цікаві формати роботи. Так, у [Кам'янській громаді](#) переможцем конкурсу в 2024 році стала місцева ФОП, яка наразі за бюджетні кошти надає послуги, спрямовані на адаптацію ветеранів до мирного життя; психоемоційне та фізичне розвантаження дітей зареєстрованих як ВПО, дітей загиблих (померлих) захисників і захисниць України, дітей з інвалідністю через контакт з кіньми (знайомство, спілкування, кінні екскурсії, тощо).

Муніципальні конкурси громадських проєктів / грантів / стипендій

Що це? Це інструмент, завдяки якому влада може пожвавити певну сферу життя в громаді (культурну, освітню, молодіжну політику тощо), а інститути громадянського суспільства з цієї громади можуть реалізувати свої проєкти за кошти місцевого бюджету. Для цього влада проводить конкурс проєктів. Конкурс може називатися по-різному: конкурс проєктів соціального спрямування, конкурс проєктів громадських організацій або, як зазначено у відповідній [постанові КМУ](#) – конкурс із визначення програм (проєктів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка з місцевого бюджету. Переможці отримують фінансування і втілюють проєкт у життя.

Хто може бути ініціатором? Влада, яка хоче виявити активні неурядові організації та ініціативи й налагодити з ними партнерство. Часто ініціаторами впровадження конкурсу проєктів у громаді стають самі інститути громадянського суспільства, які хочуть, аби процес фінансової підтримки громадських ініціатив був конкурентним і прозорим.

Як працює? Механізми є різні. Загалом громада, яка хоче провести конкурс проєктів для громадських організацій, може пройти такий умовний шлях:

- *підготувати процедуру:* прийняти відповідні нормативно-правові акти, виділити бюджетні кошти;
- *провести конкурс проєктів:* розробити і оприлюднити оголошення, зібрати попередні проєктні ідеї, провести оцінку їх відповідності меті конкурсу і конкурсним умовам, зібрати повні конкурсні пропозиції, організувати презентацію проєктів учасниками конкурсу (захист), за необхідності надати час на доопрацювання проєктів та повторну презентацію доопрацьованих проєктів, визначити переможців, укласти договори про співпрацю з переможцями, профінансувати проєкти переможців;
- *моніторити та оцінювати хід реалізації проєктів:* контролювати дотримання умов угоди, цільове використання коштів, дотримання строку реалізації та звітності.

Чим регулюється на локальному рівні? Місцева рада має затвердити своїм рішенням положення про відповідний конкурс, витрати на його проведення мають бути передбачені в місцевій цільовій програмі.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Які особливості застосування під час воєнного стану? Відповідно до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану витрати на фінансування діяльності за проєктами не відносяться до першої черги платежів органів казначейства.

Громада може визначити пріоритетні напрямки для подання проєктів, які пов'язані з потребами громади під час війни – наприклад, розвиток культури волонтерства, військово-патріотичне виховання, громадянська просвіта, безпека тощо.

ПРИКЛАД:

У Черкасах із 2013 року діє Міська програма надання стипендій для реалізації проєктів у галузі культури м. Черкаси на 2024-2028 роки (до 2023 року – надання грантів у сфері культури). Завдяки цьому інструменту бюджетним фінансуванням на конкурсній основі було підтримано 105 різнопланових мистецьких проєктів – від створення мистецьких робіт, видання книг, каталогів, збірок до організації фестивалів і участі черкаських митців у культурних подіях в Україні та за кордоном. Наприклад, було профінансовано бронзову паркову скульптуру «Щедрий кіт», яка встановлена у сквері «Юність», функціонує як скринька для пожертв для ГО «Доброкіт» і збирає не менше 10 тисяч гривень щомісяця на корм для безпритульних котів. Якщо ви – креативний громадян(ин)ка віком від 18 до 65 років, проживаєте, працюєте чи навчаєтеся в Черкасах – можете подати свою креативну ідею й розраховувати на підтримку конкурсної комісії. Якщо ви перемагаєте, то отримуєте кошти на картку, реалізовуєте свою ідею і звітуєтеся певним чином. Під час воєнного стану платежі за програмою проводять за КЕКВ 2730 у другу чергу.

У Полтаві є можливість участі в конкурсі проєктів не тільки в зареєстрованих інститутах громадянського суспільства, але й у органів студентського самоврядування, Студентської ради м. Полтава і Молодіжної ради Полтавської міської територіальної громади. [Конкурс проводиться в 2024 році](#) на виконання Програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді Полтавської міської територіальної громади на 2020-2024 роки.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Добровільні громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону

Що це? Це об'єднання не менше ніж 10 громадян, які на добровільних волонтерських засадах допомагають органам влади в охороні громадського порядку та державного кордону (не плутаємо з ТРО і ДФТГ, які утворюються й діють на інших підставах і з іншими повноваженнями).

Хто може бути ініціатором? Рішення про створення громадських формувань ухвалюють на зборах (конференціях) громадян.

Як працює? Члени громадського формування діють не самостійно, а спільно з правоохоронними органами, наприклад, допомагають патрулювати вулиці і виставляти пости, беруть участь у забезпеченні охорони громадського порядку під час проведення масових заходів тощо. Мають прописані обов'язки та права, а ще – певні державні гарантії – наприклад, отримувати компенсацію на рівні з правоохоронцями за ушкодження та втрати під час виконання спільних рейдів.

Чим регулюється на локальному рівні? Створюються за місцем роботи, навчання або проживання громадян на підставі Закону України [“Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону”](#). На локальному рівні діють на основі положення (статуту), який узгоджується з керівництвом відповідного територіального органу Національної поліції, підрозділу Державної прикордонної служби України, а також виконавчого органу ради, на території якої діятиме це громадське формування. Мають бути зареєстровані як юридичні особи.

Які особливості застосування під час воєнного стану? Можуть продовжувати допомагати правоохоронним органам долати виклики в сфері охорони громадського порядку тилкових громад.

ПРИКЛАД:

Детальніше про кроки створення громадського формування можна прочитати [тут](#).

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Про відмінності громадських формувань у сфері охорони громадського порядку, громадських формувань територіальних громад (ДФТГ) і ТРО під час воєнного стану можна дізнатися [тут](#).

В Україні з 2018 року діє унікальне громадське формування “[Капеланський патруль](#)”. Капелани – члени формування надають морально-психологічну та духовну підтримку працівникам правоохоронних підрозділів Національної поліції, Служби судової охорони, Департаменту виконання кримінальних покарань та Державній службі з надзвичайних ситуацій. Позитивний досвід капеланської служби надихнув сотні волонтерів пройти навчання та створювати помісні капеланські осередки, які підіймають довіру та посилюють взаємодію між правоохоронцями та місцевими громадами.

В Ірпені діє громадське формування з охорони громадського порядку “[Ірпінська муніципальна варта](#)”, а також утворено [Добровільне формування цивільного захисту](#) Ірпінської міської територіальної громади, члени якої на добровільних засадах допомагають із запобіганням або ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути в період дії воєнного стану.

Громадські інспектори з благоустрою

Що це? Активні мешканці громади, які допомагають у дотриманні правил благоустрою в межах громади і мають для цього певні повноваження. Це може суттєво допомогти комунальним інспекторам з благоустрою, які не в силах охопити своєю роботою всі локації громади.

Хто може бути ініціатором? Відповідно до [Типового положення про інспекцію з благоустрою населеного пункту](#) інспекція має право залучати громадських інспекторів з благоустрою населених пунктів для розгляду питань, що належать до її компетенції, а також бере участь у координації їх діяльності та навчанні.

Як працює? Громадськими інспекторами можуть бути громадяни України, що досягли 18 років, мають досвід роботи у сфері благоустрою та пройшли відповідну співбесіду. Їх призначає виконком. Виконують роботу на громадських засадах, без звільнення від основної роботи й без додаткової оплати праці. Повинні пройти інструктаж.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Можуть брати участь у рейдах та перевітках дотримання правил благоустрою, проводити перевірки, навіть складати протоколи про порушення законодавства у сфері благоустрою населених пунктів.

Чим регулюється на локальному рівні? Оптимально, якщо громада рішенням виконкому затвердить [положення про громадський контроль у сфері благоустрою та Методики відбору громадських інспекторів благоустрою та оцінки їхньої діяльності](#).

Які особливості застосування під час воєнного стану? Їх немає.

ПРИКЛАД:

Крім громадських інспекторів із благоустрою, в громаді можуть працювати і інші профільні помічники – наприклад, можуть бути [громадські інспектори з охорони довкілля](#). Якщо хочете розвивати цей інструмент у своїй громаді – можете скористатись [Методичними рекомендаціями](#) щодо основ роботи громадських інспекторів, волонтерів та активістів, які зацікавлені у збереженні та відновленні довкілля України.

Добровільна пожежна охорона

Що це? Добровільна пожежна команда / дружина – це перші помічники професійних пожежників, які безоплатно гасять пожежі, надають допомогу у випадках надзвичайних ситуацій, проводять профілактичну роботу. Це люди різного фаху і досвіду, які першими (іноді навіть швидше за державні служби) прибувають на місце пожежі й вирішують, чи залучати підрозділи ДСНС, чи гасити вогонь самостійно. Особливо актуальні у віддалених населених пунктах, до яких довго діставатися підрозділам ДСНС.

Хто може бути ініціатором? Підрозділи пожежної охорони створюють самі громади, вони й визначають, чи будуть це підрозділи державної, відомчої чи місцевої пожежної охорони, та / або добровільна пожежна команда / дружина.

Як працює? Жінки та чоловіки, яких відібрали, проходять навчання, медичну підготовку, отримують устаткування.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Добровольці не лише виїжджають на пожежі, а також можуть працювати над ліквідацією ДТП, стихійних лих, можуть витягувати автомобілі з заметів, розчищати дороги, надавати медичну допомогу. Пожежні команди / дружини можуть проводити рейди спільно з дружинами юних пожежних-рятувальників. Вони не мають цілодобово чергувати, як це роблять професійні пожежні, не повинні йти з основного місця роботи, але мають техніку, спецодяг та спеціальні знання для оперативного реагування на небезпечні події, пожежі та надзвичайні ситуації. А ще – певні бонуси, наприклад, право на безкоштовне страхування життя та здоров'я.

Чим регулюється на локальному рівні? Місцева рада або виконком ухвалюють рішення про створення добровільної пожежної дружини чи команди при відповідній раді та затверджують Положення про неї. Алгоритм створення та вимоги до підрозділів добровільної пожежної охорони в громаді можна подивитися [тут](#).

Які особливості застосування під час воєнного стану? Їх немає.

ПРИКЛАД:

Шукайте, які добровільні пожежні дружини / команди є в вашому регіоні, на цій [мапі](#) – її веде ДСНС.

У Великоомелянській громаді на Рівненщині після повномасштабного вторгнення створили жіночу добровільну пожежну команду, до складу якої входить 21 доброволиця. Переважна більшість – це працівниці сільської ради, є депутатки та членкині виконавчого комітету. Але серед них є також і освітянки, бухгалтерки та продавчині. Наразі жінки проходять сертифіковані навчання і готуються до будь-яких надзвичайних ситуацій.

Підрозділи ДСНС надають [методичну підтримку](#) щодо утворення добровільної пожежної охорони в громаді, навчають членів команд і дружин.

Питання, де громаді знайти пожежну машину, яка б підтримувала роботу добровільної пожежної команди, для багатьох актуальне.

РОЗДІЛ 2. ДРАБИНА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ: ПІДНІМАЄМОСЯ ВІД КОНФЛІКТІВ ДО ДОВІРИ. ЧЕТВЕРТА СХОДИНКА: ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Частина громад купує транспорт самостійно, частина – отримує від ДСНС чи благодійників, а деякі громади отримують таку допомогу в рамках співпраці з містами-побратимами – наприклад, [добровільна пожежна команда села Геївці Сюртівської територіальної громади](#) на Закарпатті отримала пожежну машину від німецького міста Альсбах-Генляйн за посередництвом свого угорського міста-побратима Діюшд.

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

Залучення громадян до ухвалення рішень – живий і динамічний процес. Щороку в Україні та світі створюють нові практики, причому одні й ті самі інструменти в різних громадах та обставинах можуть давати різний, часом – протилежний результат. Та все це тільки доводить твердження, що без практики теорія – ніщо.

Ми створювали цей посібник саме для вас, практиків. І наша головна мета – надихнути вас спробувати нові або покращити уже діючі інструменти залучення у вашій громаді. І, яким би не був результат, проаналізувавши його, пробувати ще раз і ще раз, допоки партисипативні практики міцно не вкоріняться у вашому селі, місті чи області. Так, щоб кожна наступна влада вже й не уявляла процесу управління без якісного інформування, справжнього консультування, спільного ухвалення рішень та делегування. Щоб результати вашого “ремонт” завжди радували і прорабів, і жителів нашого спільного дому.

ДЖЕРЕЛА ТА РЕКОМЕНДОВАНІ МАТЕРІАЛИ

[Абетка громадянської участі](#): Посібник для організаторів процесів залучення громадян до ухвалення рішень / Блюй А., Ягацяк М., Перхуць-Жултовська М., Пліщинська К. – К. : ОПОРА, 2018. – 68 с.

[Радимось з громадою: Організація консультацій з громадськістю в територіальній громаді. Неформалізовані підходи](#) / М. Гоманюк. За заг. ред. В. Купрія. Програма DOBRE К.: ТОВ «Поліграф плюс», 2023. 80 с.

[Методичні рекомендації щодо проведення публічних консультацій](#) // Програма USAID «РАДА: наступне покоління», 2024

Лебідь А. Є, Назаров М. С. [Інструменти громадської участі в Україні: навчально-методичний посібник](#) / А. Є. Лебідь, М. С. Назаров. – Суми: Вид-во СумДУ, 2020. – 73 с. громадської участі

[Проведення мирних зібрань під час війни](#)

Результати дослідження [«Стан інформування і залучення жителів громад в умовах воєнного стану»](#) // Шведсько-український проект PROSTO «Підтримка доступності послуг в Україні» спільно з Всеукраїнською асоціацією ОТГ, 2022

ДЖЕРЕЛА ТА РЕКОМЕНДОВАНІ МАТЕРІАЛИ

Шеррі Арнштайн. [Драбина громадянської участі](#)

[Як залучати мешкан_ок до прийняття рішень у громадах: огляд прикладів](#) // Cedos, 2023

Портал “Громадська активність” Києва [Громадська активність – Портал Києва \(kyivcity.gov.ua\)](#)

Інформаційний портал депутатів Львівської міської ради [Громадська участь \(lvivrada.gov.ua\)](#)

Публічні консультації онлайн. Освітній серіал [Дія.Освіта – Публічні консультації онлайн](#)

[Що таке місцева ініціатива та чим передбачено її застосування?](#) // Всеукраїнська громадська організація інвалідів «Правозахисна спілка інвалідів», 2024

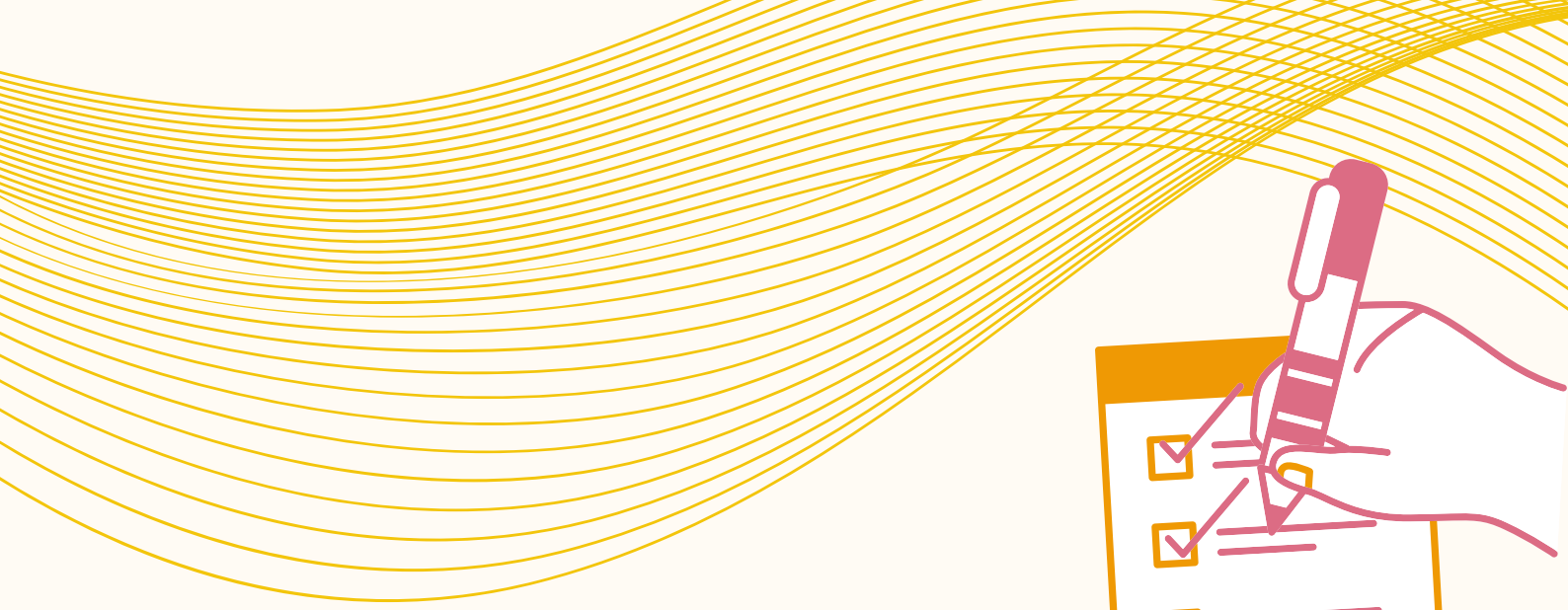
[Запровадження громадського бюджету в умовах воєнного стану: роз’яснення експертів U-LEAD](#), 2024

[Які консультативно-дорадчі органи працюють на місцевому рівні та чим вони корисні для громадських активістів?](#) // Одеська обласна організація КВУ, 2024

[Практики впровадження бюджету участі у Донецькій та Луганській областях](#) // Програма ООН із відновлення та розбудови миру, 2021

[Самоорганізована громада: що таке ОСН і як вони працюють на Волині | Центр журналістських розслідувань «Сила правди» \(sylapravdy.com\)](#) // Центр журналістських розслідувань «Сила правди», 2023

[Механізми забезпечення аутсорсингу соціальних послуг на прикладі соціального замовлення](#) // Асоціація міст України, 2023

**ДОДАТОК. МЕТОДИ
ПРОВЕДЕННЯ
КОНСУЛЬТАЦІЙ**

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

WORLD CAFÉ (СВІТОВЕ КАФЕ)

Обговорення відбувається за столиками, кожен стіл має свою тему / питання.

Група: 12-200 осіб. Для великої групи можна ставити кілька столів за одним і тим самим питанням.

Тривалість: 1,5–2 години + пленарна сесія.

Організаційна група: загальний модератор(ка) і волонтери, відповідальні за роботу кожного зі столиків (“хранителі столів”).

Відбір учасників: приходять усі охочі.

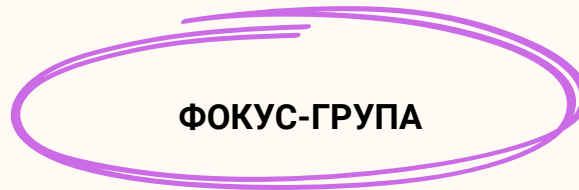
Додатково: важливе створення комфортної та дружньої атмосфери і відсутність критики (як при “мозковому штурмі”).

Перебіг:

1. Поділ учасників на рівномірні групи, розміщення за столами (тема кожного зафіксована на табличці).
2. Раунд 1 – одночасне обговорення тем, зазначених за столиками, “хранителі” записують маркерами всі ідеї на великих аркушах.
3. Раунд 2 – через певний період часу за командою модератора(ки) всі учасники, окрім “хранителів”, переходять за інший столик.
4. “Хранитель(ка)” коротко передає зміст попередньої дискусії й розпочинає нову.
5. Учасники також самі можуть малювати/записувати на великих аркушах паперу.
6. Відбувається стільки раундів, щоб учасники змогли попрацювати над кожною темою.
7. Підбиття підсумків – презентація “хранителями” напрацювань за кожною темою перед учасниками заходу.
8. Оцифрування напрацювань столів, підготовка рекомендацій.

Підходить для: початку обговорення різних сторін однієї проблеми, генерування ідей, збору потреб та обміну інформацією.

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Змістовне обговорення питання/проблеми в невеликій групі відбувається за попередньо розробленим сценарієм, чітка послідовність питань, аудіо / відео фіксація зустрічі, помічник/ця може також фіксувати основні тези письмово.

Група: 6–12 осіб.

Тривалість: 1,5–2 години.

Організаційна група: модератор(ка) та помічник(ця).

Підбір учасників: залежить від мети, можуть бути вимоги щодо кількості жінок / чоловіків, віку, професії тощо.

Додатково: учасники фокус-групи отримують винагороду за свою активну участь, це можуть бути грошові виплати, подарунки або частування.

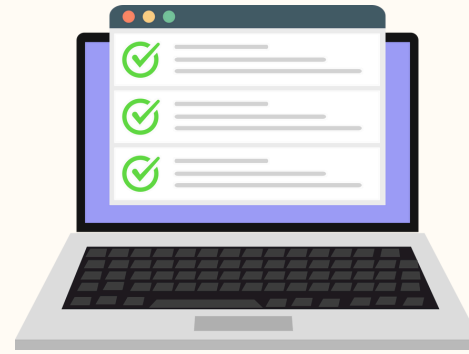
Перебіг:

1. Підготовка сценарію (певна послідовність питань, від загальних і простіших до вузьких і більш складних).
2. Набір учасників за певними критеріями (вік, стать, фах, досвід, географія, тощо).
4. Проведення фокус-групи за сценарієм: кожен учасник обов'язково відповідає на кожне запитання. Помічник(ця) фіксують відповіді (може вести відео- або аудіо-запис, нотувати цитати письмово).
5. Опрацювання результатів, підготовка висновків та рекомендацій

Підходить для: ознайомлення з потребами/думкою груп осіб на ту чи іншу тематику, виявлення причин проблем, тестування гіпотез.

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

ОНЛАЙН ОПИТУВАННЯ

Залучення до з'ясування відповідей на запитання або вибір найкращого варіанту рішення якнайбільшої кількості громадян, що мають доступ до інтернету.

Кількість учасників: нелімітована (що більше, то краще)

Тривалість: від 1 тижня до 1 місяця.

Організаційна група: одна-три особи

Підбір учасників: у цьому інструменті стоїть мета залучення якнайбільшої кількості тих респондентів, які є релевантними до проблеми/ситуації. Наприклад, жителі певного населеного пункту або – вимушено переміщені особи, які живуть у громаді тощо.

Додатково: потрібно вибрати доступний і зручний онлайн-інструмент (від використання звичайних гугл-форм до спеціальних онлайн-платформ), який би автоматично рахував результат.

Важливо: правильно поширити інформацію про опитування, аби воно досягло якнайбільшої кількості громадян із вашої цільової групи.

Перебіг:

1. Створення опитувальника. Запитання мають бути закритими (так/ні) або вибір із переліку відповідей чи оцінка за шкалою. Відкриті запитання краще не ставити, оскільки їх важко обробити у великій кількості.
2. Поширення опитувальника серед цільової аудиторії.
3. Збір даних та їх аналіз.
4. Оприлюднення результатів (тими ж каналами, що й поширення).

Підходить для: вивчення громадської думки, оцінки рівня послуг, що надаються в громаді, вибору з кількох варіантів рішень.

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

ВУЛИЧНЕ ОПИТУВАННЯ

Залучення до з'ясування відповідей на запитання або вибір найкращого варіанту рішення якнайбільшої кількості громадян на певній території. На вулиці облаштовують кілька пунктів з інформацією про опитування, де стоять волонтери з паперовими анкетами та скриньками. Усі перехожі мають змогу взяти участь.

Кількість учасників: нелімітована

Тривалість: самого опитування – 2-3 дні (у робочі та неробочі години та на вихідних) + 3-5 днів на обробку результатів.

Організаційна група: керівник + 10 – 20 осіб волонтерів

Підбір учасників: участь беруть усі перехожі, волонтери активно заохочують їх до цього.

Додатково: готують відповідну кількість анкет-опитувальників, їх роздають волонтерам-інтерв'юерам. Також готують програму для внесення даних із анкет та обробки результатів (звичайна ексель-таблиця, гугл-форма або спеціальні програми типу SPSS та інші). Інший варіант – волонтери мають планшети і відразу вносять дані в електронну форму під час опитування.

Важливо: кожен волонтер, який опитує людей, має бути добре проінструктований про цілі опитування та вміти пояснити це іншим.

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

ВУЛИЧНЕ ОПИТУВАННЯ

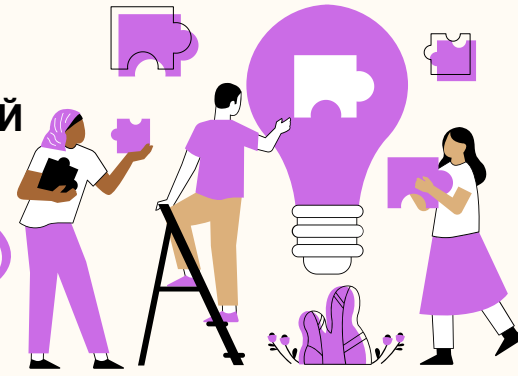
Перебіг:

1. Створення опитувальника. Запитання мають бути закритими (так/ні) або вибір із переліку відповідей чи оцінка за шкалою. Відкритих запитань краще не ставити, оскільки їх важко обробити у великій кількості.
2. Підбір та інструктування волонтерів.
3. Якнайширше поширення інформації про опитування: цілі, місце і час проведення.
4. Виготовлення паперових анкет, інформаційних матеріалів, бейджів для волонтерів. Облаштування інформаційних пунктів.
5. Проведення вуличного опитування.
6. Обробка та аналіз результатів.
7. Якнайширше поширення результатів та алгоритм подальших дій влади на основі цих даних.

Підходить для: вивчення громадської думки, оцінки рівня послуг, що надаються в громаді, вибору з кількох варіантів рішень.

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

ДОСЛІДНИЦЬКА ПРОГУЛЯНКА

Невелика група осіб досліджує разом певну територію на різні аспекти її використання, а також відчуття, потреби осіб, які нею користуються.

Група: 3–10 осіб.

Тривалість: 30 хв. –1,5 години.

Організаційна група: модератор який веде дослідження та помічник, який фіксує пропозиції/думки (письмово або на відео).

Підбір учасників: залежить від організатора. Це можуть бути особи, які користуються цим громадським простором або належать до конкретної групи (люди з маломобільних груп, велосипедисти, тощо). Має бути також присутнім представник(ця) влади, відповідальний (а) за розвиток цього простору.

Перебіг:

1. Розробка основних положень та складових дослідницької прогулянки та бланку спостережень/зауважень.
2. Набір учасників.
3. Проведення прогулянки. Дослідни(к)ця супроводжує особу чи групу осіб, задіяних у цьому процесі. Під час прогулянки простором проводить інтерв'ю. помічник помічник(ця) робить нотатки, записує спостереження чи зауваження на спеціально розробленому бланку.
4. Опрацювання результатів, підготовка рекомендацій.

Підходить для: дослідити певний громадський простір (відкритий чи приміщення) для його вдосконалення. Наприклад, використання простору людьми з різного типу інвалідностями або маломобільними групами населення. Це може бути також перевірка проведених робіт (освітлення вулиць чи якість велосипедної доріжки).

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

ГРОМАДСЬКА КАВ'ЯРНЯ

Невелика група представників влади та громадськості збираються в кав'ярні й за невимушеною, але модерованою розмовою обговорюють певне питання, діляться враженнями та ідеями.

Група: 5-15 осіб.

Тривалість: 1- 1,5 години.

Організаційна група: модератор/ка + помічник/ця.

Підбір учасників: представник(ки) влади, які хочуть проконсультуватись. Особисто запрошують активних та впливових представників(иць) групи, чії потреби та інтереси планується дослідити.

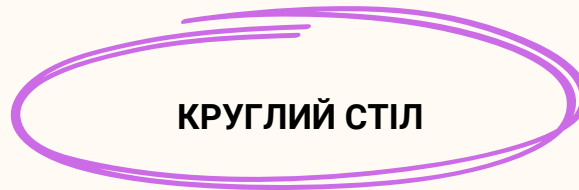
Важливо: зустріч відбувається на нейтральній території (кафе), обов'язково з чаєм / кавою / тістечками.

Перебіг:

1. Розробка питань консультації та вибір приміщення/закладу.
2. Відбір та запрошення учасників: 1 – 3 представники влади та 5 – 10 представників цільової групи.
3. Проведення зустрічі. Модератор веде бесіду між представником(ками) влади та представниками цільової групи за питаннями консультації.
4. Підготовка висновків та рекомендацій

Підходить для: руйнування бар'єрів та стереотипів, встановлення особистого контакту між представниками влади та активістами якоїсь цільової групи, налагодження діалогу, уточнення потреб та інтересів. Може слугувати початковим етапом збору ідей у певній сфері або рішень певної проблеми.

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Офіційне та представницьке обговорення певного питання з обов'язковим винесенням та оприлюдненням заключної резолюції.

Група: 7 – 20 осіб

Тривалість: 1 – 1,5 години

Організаційна група: модератор/ка + помічник/ця

Підбір учасників: учасники мають представляти всіх бенефіціарів цього питання – представників влади (конкретних структурних підрозділів або служб, дотичних до питання) та громадянського суспільства, яке працює в цьому полі. Добре також запросити незалежних зовнішніх експертів.

Важливо: зазвичай учасники сидять за одним столом (або кількома, зсунутими разом). Усі учасники круглого столу повинні мати рівну можливість на представлення своєї думки, тому потрібен регламент, а також наявність технічних можливостей (мікрофону, колонок) якщо це потрібно.

Перебіг:

1. Розробка питань для обговорення та регламенту.
2. Відбір та запрошення учасників із числа бенефіціарів.
3. Проведення модерованого обговорення – помічник фіксує всі пропозиції.
4. Формулювання заключної резолюції та голосування за неї учасників круглого столу.

Підходить для: виявлення інтересів різних сторін, прояснення позицій та намацування спільних точок дотику. Узгодження та коригування вже розроблених проектів рішень.

ДОДАТОК. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ

МАПУВАННЯ (КАРТУВАННЯ) ТЕРИТОРІЇ ГРОМАДИ

Дослідження різних аспектів простору територіальної громади або її частин через створення географічної карти й нанесення на неї мешканцями місць, об'єктів, територій, інформації різної тематики та її подальший аналіз. Може відбуватися як одноразово, під час масового заходу, так і асинхронно, протягом кількох днів у "прохідному" місці громади (ЦНАПі, міській раді, будинку культури, тощо).

Група: 20 – 100 осіб.

Тривалість: від 1,5 години до 2-3 днів.

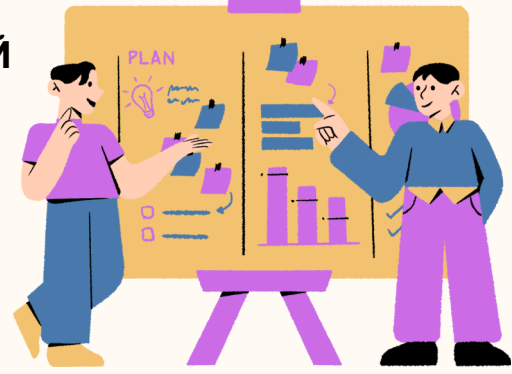
Організаційна група: 2 – 10 осіб (залежить від масштабів).

Підбір учасників: організатори зацікавлені в широкому залученні різних верств населення – осіб різного віку, статі, сфер зайнятості, які проживають у цій місцевості або користуються нею.

Додатково: виготовляють карту місцевості великого формату з цупкого матеріалу. Також мають бути підготовлені в достатній кількості кольорові стікери та інформаційні матеріали про те, як ними користуватися.

Важливо: для заходу підібрати достатньо просторе приміщення, аби люди не заважали одне одному, або (якщо консультація триває кілька днів) розмістити карту в приміщенні, де до неї матимуть доступ багато людей.

**МАПУВАННЯ (КАРТУВАННЯ)
ТЕРИТОРІЇ ГРОМАДИ**

Перебіг:

1. Обирають тему (або кілька тем) для консультації: транспортна система громади, безпека, освітлення вулиць, засміченість тощо. Формують перелік запитань, на які треба знайти відповіді. Наприклад:
 2. де ви почуваетесь в небезпеці?
 3. де вам не вистачає освітлення/зелені/сміттєвих баків?
4. Проводять інформування щодо консультації та запрошують до участі мешканців громади.
5. Карта (або кілька карт, в залежності від кількості учасників) доступно розміщують для всіх учасників.
6. Учасникам видають стікери, ведучий інструктує, як ними користуватися. Наприклад: "позначте місця, де вам не бракує освітлення, жовтим стікером".
7. Учасники розміщують стікери згідно з інструкціями ведучого.
8. Якщо консультація проходить асинхронно, протягом кількох днів, то біля карти завжди стоїть черговий волонтер, який пояснює людям, як узяти участь, також є інформаційні стенди, які це пояснюють.
9. Отримані результати фотографують та аналізують. Дані уточнюють, наприклад: якщо це місце багато людей позначило як небезпечне, то що саме там відбувається?
10. Результати консультації публікують та поширюють разом із реакцією представників влади на ці дані.

Підходить для: збору даних для розвитку інфраструктур у громаді, формування пріоритетів для бюджетних програм (які дороги насамперед потребують ремонту, які вулиці – освітлення, які райони недостатньо охоплені громадським транспортом, де створити зелені зони тощо).